

ΓΙΩΡΓΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΛΙΟΛΙΟΣ ΞΕΡΟΛΙΒΑΔΙΩΤΗΣ

“Ένας άγνοημένος Μακεδόνας αγωνιστής του '21
και λίγα για την ιστορία του Ξερολιβάδου

Έκδοση του Τουριστικού Όμιλου Ξερολιβάδου

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1977

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

31591

GRVER-01174

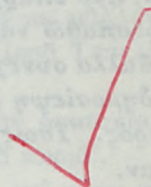
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	2
1. ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΞΕΡΟΛΙΒΑΔΟ	3
2. ΑΞΙΟΛΟΓΟΙ ΞΕΡΟΛΙΒΑΔΙΩΤΕΣ	5
3. ΛΙΟΛΙΟΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ) ΞΕΡΟΛΙΒΑΔΙΩΤΗΣ	5-12
Α'. Ένα αὐτοβιογραφικὸ τοῦ σημείωμα	5-6
Β'. Διάφορες δραστηριότητές τοῦ	6-7
Γ'. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀπὸ τὸν ἀγωνιστὴ Γ. Γαζή	8
Δ'. Ἡ βιογραφία τοῦ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Πετρῶφ	8-10
Ε'. Ένα ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα	10
ΣΤ'. Ἡ γυναίκα τοῦ Λιόλιου	11
Ζ'. Ὁ γιὸς τοῦ Λιόλιου	11-12
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	13-16

ΔΩΡΕ
Γ.Χ. Χιονίδου

B
ΞΕΡ

Αριθμ. εισαγ. 31591
1948
ἔτος

Τ.Α Β ΤΙΣΒ

ΠΑ

Π Ρ Ο Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α

Ἐπάρχουν πολλοὶ Μακεδόνες ἀγωνιστὲς τοῦ '21, πὺν εἶναι ἄγνωστοι ἢ ἐλάχιστα γνωστοί. Βασικὴ αἰτία εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἐκείνη ἢ ἐπανάσταση ἀπότυχε στὴ Μακεδονία καὶ ἔτσι ἢ τουρκοκρατία κράτησε, σ' αὐτήν, μέχρι τὸ 1912. Οἱ Μακεδόνες ἀγωνιστὲς πέθαναν μακριὰ ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερες πατρίδες τους καὶ λησμονήθηκε ἢ συμβολή τους.

Εἶναι ἐθνικὸ καὶ ἱστορικὸ χρέος νὰ συγκεντρωθεῖ καὶ νὰ ἐκδοθεῖ ὅλο τὸ ἀνέκδοτο ἀρχεῖακὸ ὕλικὸ καὶ νὰ γραφοῦν εἰδικὲς μονογραφίες ἢ ἓνα γενικότερο ἀλφαριθμητικὸ λεξικόν, γιατί μόνο τότε θὰ ἀξιολογηθεῖ σωστὰ ἢ συμβολή τους στὸν ἀγῶνα τῆς ὑπόλοιπης ἀγωνιζόμενης Ἑλλάδος.

Βέβαια, καὶ στὸν τομέα αὐτόν, ἔχουν γίνεи μερικὲς ἀξιόλογες προσπάθειες, ἰδιαίτερα στὰ τελευταῖα 40 χρόνια, ἀλλὰ ὑπάρχουν ἀκόμα ἀναξιοποίητα στοιχεῖα καὶ παρατηροῦνται πολλὰ κενὰ στὶς γνώσεις μας, ὅπως σημείωσα κιόλας σὲ ἄλλες παρόμοιες μελέτες μου καὶ θὰ κάμω καὶ σὲ καινούργιες, πὺν θὰ τυπωθοῦν σύντομα.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πὺν ἀξιοσημεῖωτους Μακεδόνες ἀγωνιστὲς ἦταν καὶ ὁ Διόλιος, δηλαδὴ ὁ Γεώργιος', ἀπὸ τὸ χωριὸ Ξερολίβαδο τῆς Ἡμαθίας (Βεροίας).

Τὰ στοιχεῖα, πὺν ὑπάρχουν γιὰ τὸν ἀγωνιστὴ αὐτόν, εἶναι λίγα. Χρόνια τώρα προσπαθῶ νὰ ἀνακαλύψω τυχὸν ἀνέκδοτα ἔγγραφα, καὶ γι' αὐτὸ ἀνέβαλλα συνεχῶς νὰ καταπιαστῶ μὲ τὴν ἐπεξεργασία, ἀξιοποίηση καὶ δημοσίεψη ὅσων γραφτῶν κειμένων μάζεψα, ἀλλὰ δὲν ἤμουνα τυχερός. Ἴσως, μάλιστα, νὰ ἔχουν χαθεῖ γιὰ πάντα ὅσα ἔγγραφα ὑπῆρχαν.

Ὅπως νὰ ἔχει τὸ πρᾶμα, τελικὰ ἀποφάσισα νὰ προχωρήσω στὸ γράψιμο καὶ στὴν ἐκδοση τῆς μικρῆς αὐτῆς μελέτης, γιὰ νὰ πραγματοποιήσω, ἄλλωστε, καὶ τὴν ὑπόσχεση, πὺν ἔδωσα, πρὶν δυὸ χρόνια, στὸν Τουριστικὸ Ὅμιλο τοῦ Ξερολιβάδου. Ἄν, πάλι, ἐρεθοῦν ἀργότερα καὶ ἄλλα σχετικὰ στοιχεῖα, καὶ κυρίως ἀνέκδοτα ἔγγραφα, θὰ προσπαθῶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσω γιὰ τὴ σύνταξη μιᾶς νέας, πὺν περιεκτικῆς καὶ διεξοδικῆς ἱστορικῆς μελέτης, βιογραφίας.

Βέροια, 7 - 9 Ὀκτωβρίου 1977

Γ. Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

1. ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΞΕΡΟΛΙΒΑΔΟ

Μια διακλάδωση της όροσειράς του Βερμίου (που έχει πολλές τοπικές ονομασίες, όπως Τούρλα, Δόξα κ.ά.) ονομάζεται Ξερολίβαδο ή Ξηρολίβαδο ή Ξηρολείβαδο. Κάτω απ' αυτήν απλώνεται ένας βοσκοτόπος (λιβάδι), περικλεισμένος από πεύκα και άλλα δέντρα, δηλαδή ένα όμορφο λεκανοπέδιο.

Βρίσκεται σε απόσταση 18 χιλιομέτρων από τη Βέροια (που για να τα διανύσει ένας προσεκτικός οδηγός χρειάζεται μισή ώρα), στο δρόμο Βεροίας - Τριποτάμου, μετά το Βρωμοπήγαδο. Αποτελεί συνοικισμό της κοινότητας Κουμαριάς, του νομού Ήμαθίας.

Εκεί υπάρχει και όμνυμο χωριό, που τελευταία μεγαλώνει, γιατί κτίζονται συνέχεια ώραϊες, μικρές βίλλες, χάρη στις προσπάθειες και του δραστήριου όμνυμου Τουριστικού Όμιλου.

Δεν ξέρομε πότε πρωτοκτίστηκε το Ξερολίβαδο, γιατί δεν σώθηκαν αρκετά γραφτά μνημεία, αφού το χωριό καταστράφηκε πολλές φορές από ληστές και από πυρπολήσεις. Έτσι, δεν γνωρίζομε ποιά όνομα είχε ό συνοικισμός, που ασφαλώς θα υπήρχε εκεί στα βυζαντινά χρόνια². Πάντως, στα γνωστά έγγραφα του τουρκικού ιεροδικείου της Βεροίας μνημονεύεται πολλές φορές, από τα χρόνια 1640 - 1641 και ύστερα³.

Για τα τελευταία 200 χρόνια ξέρομε ότι το Ξερολίβαδο ήταν μεγάλο και ξακουστό χωριό με πάνω από 300 σπίτια. Το χωριό αυτό καταστράφηκε (στα 1795) από ληστές και οί κάτοικοί του σκορπίστηκαν σε άλλα μέρη, ιδιαίτερα της Μακεδονίας⁴.

Τό χωριό αναφέρεται σε δημοτικά τραγούδια, όπως, π.χ., σ' ένα, που εξιστορεί έκστρατεία του αγωνιστή Νικοτσάρα⁵.

Ακόμα, ξέρομε ότι το χωριό ξανακτίστηκε, μάλλον μετά το 1805⁶, και πώς ήταν τοιφλίκι του περίφημου Άλη Πασά Τεπελενλή, των Ίωαννίνων⁷.

Πυρπολήθηκε πάλι στα 1822, μετά την άποτυχία της επανάστασεως της Νάουσας, όποτε καταστράφησαν πολλά χωριά⁸.

Κι όμως το Ξερολίβαδο ξανακτίστηκε, και γύρω στα 1880 - 1890 ήταν κατασκευσμένα εκεί 100 καλύβια, που χρησιμοποιούνταν για την καλοκαιρινή διαμονή κτηνοτρόφων. Είχε βρύσες, πηγές και μπάρα. Το χάνι του είχε τη δυνατότητα να εξυπηρετήσει 100 άλογα. Ήταν και σταθμός χωροφυλακής και τελωνείου⁹.

Τό Ξερολίβαδο συνδέεται και με γεγονότα, που έγιναν στα χρόνια που δέσποζε στην ιστορία το Μακεδονικό (Άνατολικό) ζήτημα και γινόταν ό πολυμέτωπος Μακεδονικός άγώνας, με τις πολλές φάσεις του¹⁰.

Ή έκκλησία του γνώριζε μέρες δόξας, κυρίως όταν γιορταζόταν το πανηγύρι του Προφήτη Ήλία¹¹.

Γενική ἄποψη τοῦ Ξερολιβάδου.

Ἡ «Μπάρα» τοῦ Ξερολιβάδου. Στὸ βάθος τὸ χωριό.

2. ΑΞΙΟΛΟΓΟΙ ΞΕΡΟΛΙΒΑΔΙΩΤΕΣ

Πρὶν νὰ λεηλατηθεῖ καὶ πυρποληθεῖ (1795 καὶ 1822) τὸ Ξερολίβαδο ἦταν — ὅπως σημειώθηκε — μεγάλο χωριό. Ἦταν, συνεπῶς, ἐπόμενο νὰ ἀνάδειξε ἀξιόλογους ἄντρες. Δυστυχῶς, τὰ γραφτὰ στοιχεῖα, πὺν μπόρεσα νὰ μαζέψω, δὲν εἶναι ἱκανοποιητικά.

Ἔτσι, γνωρίζομε ὅτι ἦσαν ἀπὸ τὸ Ξερολίβαδο οἱ πρόγονοι τοῦ γνωστοῦ καὶ σπουδαίου γλωσσολόγου Μανόλη Τριανταφυλλίδη, καθηγητῆ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ θεμελιωτῆ τῆς δημοτικῆς γλώσσας¹².

Ἀκόμα, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Κοζανίτη ἀγωνιστῆ καὶ συγγραφέα τοῦ '21 Νικολάου Κασομούλη, ἀπὸ τὸ Ξερολίβαδο καταγόταν καὶ ὁ περὶφημος καὶ μοναδικὸς Μακεδόνας πολέμαρχος Γερο - Καρατάσιος¹³.

Ἴσως, στὸ μέλλον νὰ εἴμαστε πὺν τυχεροὶ καὶ βροῦμε καὶ ἄλλα στοιχεῖα, πὺν νὰ ὀφείλονται σὲ εἰδήσεις, πὺν θὰ προέρχονται ἀπὸ παραπεταμένα ἔγγραφα, ἢ σκόρπιες πληροφορίες.

3. ΛΙΟΛΙΟΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ) ΞΕΡΟΛΙΒΑΔΙΩΤΗΣ

Σ' ἓνα τέτοιο παραμελημένο παιδί τοῦ Ξερολιβάδου εἶναι ἀφιερωμένο τὸ μικρὸ τοῦτο μελέτημα, δηλαδὴ στὸν Λιόλιο (Γεώργιο) Ξερολιβαδιώτη ἢ Ξηρολιβαδιώτη ἢ Ξηρολειβαδίτη.

Α'. Ἔνα αὐτοβιογραφικὸ τοῦ σημείωμα.

Τὰ στοιχεῖα, πὺν κατέχομε, εἶναι πολὺ λίγα, ἀλλὰ, εὐτυχῶς, ἔγκυρα, γιὰτὶ στηρίζονται σὲ αὐτοβιογραφικὸ σημείωμά του, πὺν ἔδωσε στὴ δημοσιότητα ὁ γνωστὸς ἱστορικὸς τοῦ προηγούμενου αἰῶνα Γεώργιος Κρέμος¹⁴.

Ἀντιγράφω τὸ ἀξιοσημείωτο τοῦτο κείμενο:

«Ὁ κ. Γ. Κρέμος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ τμήμα περὶ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ τοῦ Μάρκου Βότσαρη Λιώλιου Ξερολιβαδίτου ἐξ αὐτογράφου σημειώματος τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὃ οὗτος ἐγεννήθη «ς τὸ Ξηρολιβάδι 'ς τὴ Βέργια» τῆς Μακεδονίας τὸ 1783· τὸ δὲ 1798 «πῆρε τάρματα 'ς τὸ χέρι». Ὁ Λιώλιος ἀπὸ τοῦ 15 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ κατετάχθη εἰς τοὺς ἀρματολούς καὶ κλέφτας τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου· ἐχρημάτισε σύντροφος τοῦ Βλαχάβα, τοῦ Νικοτσάρα καὶ τελευταῖον τοῦ Καρατάσου· κατὰ τὸ 1819 (ἢ 1820) προσῆλθεν εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ τότε πρῶτον ἐγνώρισε τὸν μετὰ ταῦτα γυναικάδελφον γενόμενον αὐτοῦ Μάρκον Βότσαρη, ὃν ἠκολούθει μέχρι τοῦ ἐν Καρπενησιῷ ἡρωϊκοῦ αὐτοῦ θανάτου. Μετέσχε πασῶν τῶν μαχῶν τῶν γενομένων κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ὑπὸ τοῦ Πασσομπεη, Χουρσίτου καὶ Μεχμέτ, ὅτε διετέλεσεν ἐπὶ 4 μῆνας καὶ φρούραρχος τῆς Κιάφας· μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ διετέλει πάντοτε

μετὰ τῶν Σουλιωτικῶν σωμάτων. Καθ' ὅλον δὲ τὸν ἀγῶνα ἄλλοτε μὲν ὡς μαχητῆς, ἄλλοτε δὲ ὡς ὀπλαρχηγὸς ἠγωνίσθη πολλαχοῦ. Διεκρίθη δὲ τὸ 1825 παρὰ τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου κατὰ τοῦ Ἱμβραήμ, ἠγούμενος 100 στρατιωτῶν συντηρουμένων ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ Κυριακούλην Μαυρομικάλην μετὰ ὀλιγωτέρων στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην· ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ὑπὸ τὸν Χρῆστον Περραιβόν· ὑπὸ τὸν Κώσταν Βότσαρην διευθύνθη μέχρι τῶν Δερβενακίων τοῦ Ἀποκώρου. Ἐπειτα ὑπὸ τὸν Καρατάσσον ἠγούμενος 150 στρατιωτῶν καὶ ἔπειτα ἠγωνίσθη ἐν Ταλαντίῳ ἐναντίον τοῦ Μουσταμπε «ὅπου ἔγεινε πεισματῶδης μάχη καὶ κρατερὰ ἄνευ μισθοῦ καὶ τροφοδοσίας καὶ ὅλα τὰ ἔξοδα τῶν στρατιωτῶν του τὰ ἔκαμεν ἐξ ἰδίων του χωρὶς νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν οὔτε ὀβολόν». Τὸ 1827 μετὰ τοῦ Ἀδάμ Δούκα ἐξεστράτευσεν εἰς τὸ Τρίκερι, μεθ' ὃ μὴ δυνάμενος νὰ διατρέφῃ τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας, ἐξαντληθέντων τῶν πόρων αὐτοῦ, κατέλιπε τὴν γῆν καὶ κατασκευάσας πλοῖον ἐγένετο ναυτικὸς καὶ ὡς πειρατῆς ἦν λίαν γνωστὸς πρὸ πάντων κατὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ φοβερός τοῖς Τούρκοις. Τῇ διαταγῇ δὲ τοῦ Καποδιστρίου παρέδωκε τὸ πλοῖον εἰς τὸν Μιαοῦλην ἐπὶ ὑποσχεθείσῃ ἀποζημιώσει μηδέποτε ὅμως γενομένη. Ἐν δὲ τῇ χιλιαρχίᾳ τοῦ Καρατάσσου ἐν Μεγάροις ἐγένετο πρῶτος πεντακοσίαρχος. Ἐξ ἐπισήμων δ' ἐγγράφων δῆλον γίνεται, ὅτι ὄντως ὁ Λιόλιος ἦν εἷς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀλλὰ ἅπαντα ἡ περιουσία αὐτοῦ κατεστράφη ἢ κατελήφθη ἔνθεν μὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔνθεν δὲ ὑπὸ ἄλλων, διότι μὴ δυναμένου αὐτοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του ἐγένετο ἔρμαιον. Τὰ δὲ χρήματα ὅσα ἐκ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ περιουσίας εἶχεν ἢ ἐκ τοῦ κλέφτικου καὶ ἀρματωλοῦ αὐτοῦ βίου ἅπαντα ἐδαπάνησε κατὰ τὸν ἀγῶνα, ἀνθ' ὧν ὀλίγιστα ἔλαβε τὸ 1831 καὶ 1832 ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἐτελευταία δὲ πέντης, ὡς πάντες οἱ ἀληθεῖς ἀγωνισταί, τῇ 29 88ρίου 1860».

Β'. Διάφορες δραστηριότητές του.

Μέσα ἀπὸ τὰ λίγα ἔγγραφα, στὰ ὁποῖα μνημονεύεται ὁ Λιόλιος, θὰ παρακολουθήσουμε ἄλλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Μακεδόνα ἀγωνιστῆ:

Στὰ 1823 ὁ Λιόλιος εἶχε πάει (μὲ σύσταση τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου) ἀπὸ τὴν Ὑδρα στὴ Σαλαμίνα γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴν τακτοποίηση ὑποθέσεών του, μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἀναστάσιου Λόντου. Φαίνεται ὅτι ἱκανοποιήθηκαν οἱ ἀπαιτήσεις του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ ἀποκατασταθεῖ ἐπαγγελματικά¹⁵.

Στὰ 1826 ὁ Λιόλιος ἀλληλογραφεῖ μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ (Διοίκηση) τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος σχετικὰ μὲ τὶς μετακινήσεις τοῦ ἴδιου καὶ τοῦ «γραμματικοῦ» του ἢ διατάσσεται νὰ μετακινηθεῖ σ' ἄλλον τόπο¹⁶.

Γ'. Ὁ χαρακτηρισμός του ἀπὸ τὸν ἀγωνιστὴ Γ. Γαζή.

Ὁ γραμματέας τοῦ Γ. Καραϊσκάκη, Γεώργιος Γαζής, διάσωσε ἕναν ἐνδιαφέροντα χαρακτηρισμὸ τοῦ Μακεδόνα ἀγωνιστῆ¹⁹:

«Λιόλιος. Οὗτος ἦν ἀπὸ τὸ Ξερολεῖβαδον τὸ κατὰ τὴν Βέρροισαν τῆς Μακεδονίας, καπετάνος σημαντικὸς καὶ γαμβρὸς τοῦ Μάρκου Μπότοσρη εἰς ἀδελφήν· τὴν σχέσιν του ὅμως τὴν εἶχε μὲ τὸν Καρατάσιον ὡς συναρματολὸς καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὅλον τὸν Ἀγῶνα συνηγωνίζετο καὶ συνέζη μὲ τὸν Καρατάσιον, ὡς πολλὰ ἡγαπημένος καὶ φιλιωμένος μετ' αὐτοῦ. Ἦν δὲ ὁ Λιόλιος καὶ εἰλικρινὴς καὶ πολλὰ εὐσυνείδητος, ὥστε ἐνθυμούμενος τὰ ἁμαρτήματα τῆς νεότητός του ἐστέναζεν εἰς τὰ γηρατεῖα καὶ συχνάζων εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπεκαλεῖτο τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ».

Δ'. Ἡ βιογραφία του ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Πετρώφ.

Ὁ Ρωσοέλληνας στρατιωτικὸς καὶ συγγραφέας Ἰωάννης Πετρώφ ἔγραψε τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν Λιόλιο, ποὺ τὰ (ἀνα-) δημοσιεύω²⁰, ἃν καὶ στηρίζονται βασικὰ στὸ αὐτοβιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ Λιόλιου, γιὰ νὰ τὰ βρίσκει εὐκόλα ὁ ἀναγνώστης, μὴ καὶ τὸ βιβλιαράκι τοῦτο προορίζεται ἰδιαίτερα γιὰ τὸν ἀπλὸ ἀναγνώστη:

«Ὁ Λιόλιος Ξηρολεμβαδίτης ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1783 εἰς τὴν κωμόπολιν Ξηρολεῖβαδον πρὸς τὸ Ν. Δ. μέρος τῆς Βεροίας, ἐξ οὗ καὶ ἐπωνομάσθη Ξηρολεμβαδίτης.

Δεκαπενταετῆς ὢν ἡσπάσθη τὸν ἀρματολικὸν βίον, καταταχθεὶς αὐθормήτως εἰς ἕν τῶν παρακειμένων ἀρματολικῶν σωμάτων, ἵνα συμμετάσχη οὕτως τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνος.

«Στὰ χίλια ἑπτακόσια ἐνενήντα ὀκτὼ πῆρα τ' ἄρματα», λέγει ποὺ ἀφελῶς ἐν αὐτογράφῳ σημειῶσει ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ, ὥστε

Στὴν πρωτομαγιά τοῦ Γένους δὲν τὸν εἶδαν νὰ σταθῇ.

Γιατ' ἐθέριζε λουλούδια κόκκινα μὲ τὸ σπαθί!

Κατὰ πόσον δὲ εἰργάσθη ἀποτελεσματικῶς τὸ μαῦρο καριοφίλλι τοῦ Λιόλιου, περὶ τοῦτου μαρτυρεῖ ἡ ταχεῖα καὶ τιμητικὴ πρόσκλησις αὐτοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ φοβεροῦ Βλαχάβα, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἀπὸ τοῦ 1800 συνηγωνίσθη διαρκῶς, στρατοπεδεύων ἄλλοτε ἐπὶ τῆς Πίνδου, ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἄλλοτε ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἐπιπίπτων δ' ἐκάστοτε ὡς ἐξ ἐνέδρας κατὰ τοῦ τυράννου, οὗ τὰ στρατεύματα πολλάκις καὶ πολλαχοῦ κατέστρεψεν ἀνηλεῶς. Συχνάκις δὲ ἡπεῖλει τὸν Ἀλῆν καὶ αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ὡς ἐν σπηλαίῳ ἐφώλευεν ἡ αἰμοβόρος ἐκείνη τίγρις τῆς Ἠπείρου. Ἐπὶ ἑξ ὁλόκληρα ἔτη ἠνώχλει τοσοῦτον ἀποτελεσματικῶς τὸν σατράπην ὁ ἀείμνηστος Λιόλιος, ἐκδικῶν διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας τὰς βιαιοπραγίας αὐτοῦ, ὥστε ὁ Ἀλῆς ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ κατ' αὐτοῦ πολυάριθμον στρατὸν ἐξ Ἀλβανῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μουχτάρ,

ἀλλ' εἰς οὐδὲν κατέληξεν ἡ ἐκστρατεία αὐτή. Τὰ παλληκάρια τοῦ τρομεροῦ Βλαχάβα ἦταν ἀντάξια τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ αὐτῶν, δι' ὃ καὶ ὁ Λιόλιος ἐφάνη ἀκατάβλητος. Ματαιωθέντος δὲ ἐν ἔτει 1808 τοῦ μεγάλου κινήματος τοῦ Βλαχάβα, ἔνεκα προδοσίας, ὁ Λιόλιος, ὡς πιστὸς καὶ ἀχώριστος συναθλητὴς αὐτοῦ, περιχαρὴς προσῆλθε μετὰ τοῦ τρομεροῦ διδασκάλου αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Σκιάθῳ συνέδριον τῶν ἀρματολῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γεραροῦ ἀρματολοῦ, τοῦ Ἀκαρνᾶνος Ἰωάννου Σταθαῖ, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ναυτικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις, λεηλατῶν ἀνηλεῶς τὰ πάτρια ἐδάφη τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Θράκης. Μετὰ τὴν κατεύνασιν τοῦ κινήματος τούτου ὁ Λιόλιος ἀπῆλθε πάραυτα εἰς τὸν προσφιλεῖ του Ὀλυμπον, κατακεραυνῶν ἐκεῖθεν πᾶν τὸ τουρκικόν. Τὸ ὄνομα τοῦ Μακεδόνα ἀρματολοῦ ἐνέσπειρε φρίκην εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἀλῆν, μὴ ἀφίνων τὸν τύραννον νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἀπελπισθεὶς νὰ καταδαμάσῃ τὸν φοβερὸν ἀντίπαλον, ὁ δόλιος τῆς Ἠπείρου σατράπης ἐμηχανεύθη νὰ ἀφοπλίσῃ αὐτὸν διὰ τιμῶν καὶ ἐξαιρετικῶν περιποιήσεων, προσφέρων τῷ Λιόλιῳ τὸ πλοῦσιον ἀρματολίκιον τῆς Βεροίας καὶ τῶν Βοδενῶν. Καὶ ἐδέχθη μὲν τοῦτο ὁ Λιόλιος, ἀλλὰ συνάμα δὲν ἀπέβαλε τὸ πολεμικὸν αὐτοῦ φρόνημα, ἐξακολουθῶν συστηματικῶς νὰ ζωοπυρῇ τὸ ἐθνικὸν θάρρος.

Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀλῆ πασᾶς διελογίσθη ἕτερον κατὰ τοῦ Λιόλιου τέχνασμα, ἐξ οὗ ὠφελήθη πάλιν μόνον ὁ Λιόλιος. Ἐλθὼν εἰς φιλικωτάτας διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἥρωος, ὁ Ἀλῆ πασᾶς προέτρεπεν αὐτὸν νὰ ἀποκατασταθῇ διαρκῶς ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπερ ὁ Λιόλιος καὶ ἔπραξεν, ἀγοράσας ἐκεῖ ἐν οἴκημα. Ἐν ἔτει 1820 ὁ Λιόλιος τῇ προτροπῇ τοῦ ἰδίου Ἀλῆ καὶ φίλων τινων συναγωνιστῶν συνῆψε γάμον μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ περὶδόξου Μάρκου Βότσαρη Δέσπας.

Ἐκραγέντος ὅμως μετ' ὀλίγον νέου πολέμου τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, βλέπομεν καὶ αὖθις τὸν Λιόλιον ἐνωθέντα πάραυτα μετὰ τοῦ προσφιλοῦς γυναικαδέλφου αὐτοῦ Μάρκου καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ἐπιχειρήσαντα τὸν μοναδικὸν ἐκείνου ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀγῶνα τῶν Σουλιωτῶν, ὅστις διὰ τὸν καταπληκτικὸν ἥρωϊσμόν αὐτοῦ, κατέστη ἐφάμλλος τῶν λαμπροτέρων πολεμικῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (Ἐφημερίς «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τῆς 16 Νοεμβρίου 1860, ἀριθμ. 19 - 20).

Μόλις ὅμως ἠκούσθη ἡ γερτήριος φωνὴ τοῦ ἱεροῦ εἴκοσιν ἕνα, βλέπομεν καὶ αὖθις τὸν Λιόλιον πλησίον τοῦ ἀητήτου Μάρκου, μεθ' οὗ ἔκτοτε ἔμεινεν ἀχώριστος, χρηματίσας ὡς δεξιὰ ἐκείνου χεὶρ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ἐν ταῖς κρίσεσιν αὐταῖς περιστάσεσι τῆς Πατρίδος δὲν ἠρέεσθη ὁ Λιόλιος νὰ φανῇ μόνον ἡ ἀσπίς τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ ἐγένετο καὶ ἄλλος εὐεργέτης τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, δαπανήσας ἅπασαν τὴν μεγάλην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιουσίαν αὐτοῦ, ἀνερχομένην εἰς 1/2 ἑκατομ. γρόσια, ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τοῦ ἀγῶνος, χωρὶς καὶ νὰ σκεφθῇ ποτὲ περὶ τῶν

ἀμοιβῶν καὶ ἀνταποδόσεων ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ, τοῦτο δὲ διότι ἐν τῇ πράξει αὐτοῦ εἶδεν ἀπλοῦν τὸ καθῆκον πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην Πατρίδα. Εὐτύχησεν ὅμως νὰ ἀξιωθῇ μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς, ἣν ὠνειρεύθη ποτὲ ἡ μεγάλη καρδιά αὐτοῦ, τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1860 ἐν Μεσολογγίῳ, ἄγων τὸ 78ον τῆς ἡλικίας του, ἐν βαθμῇ ἀντισυνταγματάρχου τῆς φάλαγγος, τιμηθεὶς διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ ἀγῶνος. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως τῶν παρασῆμων αὐτοῦ ἦσαν οἱ ἑνδεκα πληγαί, μὲ ἃς ἐκόσμησαν τὸ σῶμα αὐτοῦ αἱ τουρκικαὶ σφαῖραι τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος».

Ε'. "Ενα ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα.

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ ἴδιου συγγραφέα Γ. Κρέμου (ποὺ ἐρεύνησα, στὰ 1975, μὲ τὴν εὐγενικὴ ἄδεια τοῦ ἐκδότη - βιβλιοπώλη Ἀθηνῶν κ. Βαγιονάκη) βρῆκα μικρὴ κόλλα, σπασμένη στὰ τέσσερα. Στὴν τρίτη σελίδα γράφονται, ὅσα φαίνονται στὴ δημοσιευόμενη φωτογραφία, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ βεβαιώσω ἂν τοῦτα ἀντιγράφηκαν ἀπὸ ἄλλου (μνημα κ.λ.π.) ἢ ἀπλῶς τὰ σύνθεσε ὁ ἴδιος, ὁ ἐπιγραμματοποιός. Τὸ πρωτότυπο τὸ ἔχω στὸ ἀρχεῖο μου.

Εἰς τὸν ἄνδρα.
Τῶν ἡμερῶν τῆς ἐλευθερίας.
Ἐν Μεσολογγίῳ τὸν ὀκτωβρίον
μαρτίου καὶ τὸ μνημα αὐτοῦ
τῇ 26^ῃ Ὀκτωβρίου 1861 ἦτο
ἡ 84 καὶ ἔχον ἑνδεκά
δοξοὺς ὡς ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας
τῇ 1821. Ἀρμαθὸς καὶ στρατιω-
τικὸς διπλωμάτης. Ρωσσοῦς καὶ βασιλεὺς
μαρτίου τῇ 84 καὶ ἔχον ἑνδεκά
καὶ ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας τῇ βασιλείᾳ
ὡς ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας τῇ βασιλείᾳ.

Μ. Κρέμου

ΣΤ'. Ἡ γυναίκα τοῦ Λιόλιου.

Ἡ Δέσπω Λιόλιου - Μπότσαρη ταλαιπωρήθηκε στὰ χρόνια, πὺν συνεχιζόταν ὁ ἐπαναστατικὸς ἀγῶνας, ὅπως, ἄλλωστε, οἱ περισσότερες γυναῖκες τῶν ἀγωνιστῶν.

Ἔτσι, ἀπὸ γράμμα τῆς 1.1.1822, πὺν ἔστειλε ὁ Μάρκος Μπότσαρης, ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, πρὸς τὴ θεία του Μαρία Μπότσαρη, στὴν Ἀγκῶνα, μαθαίνομε ὅτι ἡ φαμίλια τοῦ καπετάνιου Λιόλιου ταλαιπωριόταν μετὰ τὴν παράδοση τοῦ Σουλίου, στὸν περιβόητο Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων²¹.

Ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1828, ἡ Δέσπω Λιόλιου ἔφυγε ἀπὸ τὸν Πόρο γιὰ τὴ Σαλαμίνα γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἄντρα της, πὺν βρισκόταν ἐκεῖ. Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασή της ἦταν τραγικὴ καὶ ἔτσι δυστοχοῦσε. Γι' αὐτὸ διατάσσονταν οἱ ἀρμόδιοι τοῦ κράτους νὰ τῆς προσφέρουν 300 γρόσια.

Φαίνεται ὅμως ἡ Λιόλιου ἔφυγε τελικὰ γιὰ τὴν πρωτεύουσα, τὸ Ναύπλιο, ὅπου καὶ ἐγκαταστάθηκε, ἀφοῦ τῆς ἔδωσε ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας μερικὰ χρήματα. Διατάχθηκε, ἀκόμα, ὁ ἀρμόδιος νὰ τῆς ἐξοικονομήσῃ σπῆτι καὶ νὰ τῆς χορηγεῖται ψωμί²².

Ζ'. Ὁ γιὸς τοῦ Λιόλιου Σπῦρος.

Στὰ 1884 πέθανε ὁ γιὸς τοῦ Λιόλιου Σπῦρος, ὅποτε δημοσιεύτηκε ἡ πρὸ κάτω νεκρολογία - βιογραφία του, στὸ φιλολογικὸ ἡμερολόγιο τῶν Ἀθηνῶν «Ποικίλη Στοὰ» (στὸν τόμο 1885, σελ. 535):

«Σπυρίδων Λιόλιος. Ἐγεννήθη ἐν τῷ ἱστορικῷ Σουλίῳ τὸν 10βριον τοῦ 1817, ἐκ πατρὸς μὲν Λιόλιου (Γεωργίου δηλ.) Ξηρολειβαδίου τοῦ ἀρματωλοῦ, ἐκ Ξηρολειβαδίου τοῦ Ὀλύμπου, φοβεροῦ δ' ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ - Πασσᾶ, ὅφ' οὗ βραδύτερον ἐκλήθη στρατιωτικὸς διοικητὴς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του Βερροῖα καὶ Βοδενοῖς, ἐκ μητρὸς δὲ Δέσπως, θυγατρὸς Κίτσου Βότσαρη καὶ ἀδελφῆς τοῦ Μάρκου. Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Σουλίου ὁ Σπυρίδων ἦτο διετὲς νήπιον, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Φρούραρχος τοῦ Σουλίου. Ἐν τοῖς πρώτοις τῆς Ἑθνικῆς Παλιγγενεσίας χρόνοις, ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ κατέφυγεν εἰς Κέρκυραν, εἶτα εἰς Ζάκυνθον, ἐκεῖθεν δέ, ἅμα ἐλθόντος τοῦ Κυβερνήτου, εἰς Ναύπλιον· κατὰ τὸ 1830 ὁ Σπυρίδων ἐστάλη ἐν τῇ σχολῇ Αἰγίνης, ὡς ὑπότροφος τῆς κυβερνήσεως, τὸ δὲ 1832 μετέβη εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἐκεῖθεν κατὰ τὸ 1834 εἰς Μόναχον μετὰ τῶν ἄλλων τέκνων ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν καὶ ἰδίως ἐνδόξων ἀγωνιστῶν, μετακληθέντων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἄγαν φιλέλληνος βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου. Ἐν Μονάχῳ εἰσῆχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν τότε ἐκεῖ ἰδρυμένην Ἑλληνικὴν Σχολὴν τοῦ Παρρισιάδου, ὁπόθεν, τὰ νομικὰ προελόμενος, ἀντὶ τῶν στρατιωτικῶν, δι' ἃ εἶχε προαλειφθῇ, διότι ἡ Πατρίς εἶχε μεῖζονα ἀνάγκην διοικήσεως ἀγαθῆς καὶ δικαιοσύνης πεφωτισμένης ἢ στρατιωτικῆς συντάξεως, μετ' ἀγάπης ἐτράπη εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῶν. Κατὰ τὸ

1837, παθὼν σπουδαίως τοὺς ὀφθαλμούς, μετὰ πολλῆς θλίψεως ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς περὶ τὸ δίκαιον μελέτας καὶ σπουδὰς καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ὀλίγον βραδύτερον συνεπλήρωσε καὶ ἐπεραίωσε αὐτάς, ὅτε καὶ εἰσῆχθη εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν (1840), ἐν ἣ, διακρινόμενος ἐπὶ ἀπώτῳ ζήλῳ καὶ πιστῇ τοῦ καθήκοντος ἐκπληρώσει, προήχθη εἰς ἀντεισαγγελέα πρωτοδικῶν καὶ τῷ 1866 μόνις εἰς εἰσαγγελέα πρωτοδικῶν ἐν Ζακύνθῳ. Τῷ 1874 ἀπεμακρύνθη τῆς ὑπηρεσίας, εἰσαγγελεὺς ὢν ἔτι. Κατὰ τὸ 1854, ἐν ἀκμῇ τῆς ληστείας, ὑπῆρξεν ἀντεισαγγελεὺς ἐν Λαμίᾳ, τελεσφόρως ἐργασθεὶς εἰς καταδίωξιν καὶ περιστολὴν τοῦ κακοῦ τούτου, μετὰ τοῦ τότε ἀπεσταλμένου τῆς Πύλης Ρουστέμ - βέη (ἐσχάτως διοικητοῦ τοῦ Λιβάνου). Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰουλίου 1884».

Στὰ μητρώα καὶ στὸ Ἀρχεῖο ἀγωνιστῶν τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ τὸν Λιόλιο Ξερολιθαδίτη.

Στὰ ἴδια ὅμως μητρώα τῶν ὑπαξιωματικῶν ἀναφέρονται (σελ. 39, ἀριθμ. 659) τὰ πιδ κάτω γιὰ ἓνα ἄλλον Μακεδόνα ἀγωνιστὴ (ποὺ ἦταν ὑπαξιωματικός), τὸν Ἰωάννη Λιόλιο²³:

Ἦταν Μακεδόνας. Παραβρέθηκε σὲ διάφορες μάχες σ' ὅλο τὸν ἀγώνα, μὲ λίγους στρατιῶτες, ποὺ τοὺς διοικοῦσε ὁ ἴδιος, σὰν ὑπαξιωματικός. Κατατάχθηκε στὴ δεύτερη τάξη τῶν ὑπαξιωματικῶν, στὴ συνεδρίαση 51 τῆς ἀρμόδιας ἐπιτροπῆς καὶ εἶχε ἀριθμὸ (παλιοῦ) μητρώου 1210.

Ἀσφαλῶς καὶ ἄλλοι κάτοικοι τοῦ Ξερολιθάδου ἔλαβαν μέρος καὶ διακρίθηκαν στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, γιὰτὶ ἀναφέρεται ἡ ἀξία τους γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγώνα²⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Ἀθανασίου Χ. Μπούτουρα, Τὰ νεοελληνικά κύρια ὀνόματα, ἱστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, Ἀθῆναι 1912, σελ. 61, πρὸς ὅμως καὶ σελ. 69.

2. Γιά τὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς στὰ βυζαντινὰ χρόνια βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 2ος, Βυζαντινοὶ χρόνοι, Θεσσαλονίκη 1970. Ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, γράφει (Γεωγραφία κ.τ.λ.), διορθώσεις Ἀνθίμου Γαζῆ, τόμος 2ος, Βενετία 1807, σελ. 457: «Τὸ Κιτάριον συνεχῆς μὲ τὸ Βέρμιον καλεῖται Ξερολίβαδο». Γιά τὸ Βέρμιο βλ. N. G. L. Hammond, A history of Macedonia, τόμ. 1ος, Oxford 1972, σελ. 472 (πίνακας).

3. Βλ. Λακτυλογραφημένη περίληψη τῶν τόμων τῶν ἀραβικῶν χρόνων 1049 καὶ 1050 (= 1640 - 1641), σὲ μετάφραση τοῦ Χαράλαμπος Ἀραπίδη (Στὸ δημαρχεῖο τῆς Βεροίας). Ἔτσι, μνημονεύεται ἡ σύναιψη δανείου κατοίκων τοῦ Ξερολίβαδου ἀπὸ Τοῦρκο κ.ἄ. Ἀλλὰ καὶ σὲ ἑλληνικὸν κώδικα μνημονεύεται τὸ «Ξιρολήβαδον», μετὰ ὅμως τὸ 1692. Βλ. Μιχ. Ἀθ. Καλινδέρη, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆ Δυτ. Μακεδονία χρόνων Τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς, 1940, σελ. 64, ἀριθ. 2.

4. Βλ. Παναγ. Ν. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἀθῆναι 1924, σελ. 213. Πρὸς καὶ σελ. 321, 322 καὶ 350 - 351. Ὁ Βεροιώτης κ. Ἰωάννης Τσαμῆτρος τοῦ Ἡλίου, μὲ πληροφορεῖ ὅτι πρὶν χρόνια εἶδε στὸ Κοιμητήριον τοῦ Προφῆτη Ἡλίου, τοῦ Ξερολίβαδου, σταυρὸ ἀφιερωμένο (μὲ τὴ χρονολογικὴ ἔνδειξη 1746 ἢ 1756) ἀπὸ τὴν Ἑλένη Τριανταφυλλίδη.

5. Γιά τὸν Νικοτσάρα βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ὁ Νικοτσάρας, σκιαγραφία τῆς δράσεώς του, περ. «Μνημοσύνη» 4 (1972 - 1973) 221 - 228. Γιά τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπου ἀναφέρεται τὸ Ξερολίβαδο βλ. E. m. L e g r a n d, Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1874, σελ. 92.

6. Ὁ W. L e a k e, Travels in Northern Greece, τόμ. 3ος, London 1835, σελ. 296 - 297 γράφει (στὶς 4 - 5 Δεκεμβρίου 1805): «Στὴν κορυφή, ἡ ὁποία δὲν ἀπέχει περισσότερο ἀπὸ τρία μίλια σὲ εὐθεία γραμμὴ ἀπὸ τὴ Βίστριτσα, ἀφήνομε τὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ βουνοῦ, ποὺ τώρα λέγεται Δόξα ἢ κοινῶς Ξερολίβαδο, ἀπὸ ἑνα χωριὸ μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ποὺ κάποτε βρισκόταν κοντὰ σ' αὐτὸ ἔξ ἢ ὀκτὼ μίλια πρὸς τὰ δεξιὰ μας». Ὁ F. P o u q u e v i l l e, Voyage de la Grece, τόμ. 2ος, ἔκδ. 2η, Παρίσι 1826, σελ. 93 - 94, ἀναφέρει: «...Μέχρι τὸ βουνὸ Ξερολίβαδο, στοὺς πρόποδες τοῦ ὁποίου βρίσκομε τὰ ἐρείπια ἐνὸς μεγάλου χωριοῦ, ποὺ βρίσκεται στὴν εἴσοδο ἐνὸς στενοῦ τῶν $\frac{3}{4}$ λεύγας, ποὺ εἶναι σκεπασμένο ἀπὸ δάση, ποὺ φθάνουν μέχρι τὴ Βέροια».

7. Βλ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, Ἀθῆναι 1895, σελ. 606. Γιὰ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων στὴν Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία ἐτοιμάζω μελέτη, ἐδῶ καὶ ἑπτὰ χρόνια.

8. Βιβλιογραφία γιὰ τὰ χωριά, ποὺ καταστράφηκαν βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Τὰ γεγονότα εἰς τὴν περιοχὴν Ναούσης - Βεροίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1822, περ. «Μακεδονικά» 8 (1968) 211 - 220, σημ. 1 τῆς σελ. 220. Καὶ τώρα ὑπάρχουν θεμέλια ταμπουριῶν (φυλακίων), σὲ δύο θέσεις, οἱ ὁποῖες, μάλιστα, ὀνομάζονται «ταμπούρια». Ἡ μία εἶναι 500 μ. πρὶν μποῦμε στὸ χωριό, ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴ Βέροια. Ἡ ἄλλη εἶναι 4 χλμ. ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, στὸν δρόμο ποὺ κατευθύνεται πρὸς τὸ Τετράλοφο Κοζάνης.

9. Βλ. Νικολάου Θ. Σχινᾶ, Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἠπείρου κ.τ.λ., Ἀθῆναι 1886 - 1887, σελ. κζ', 140 - 143 καὶ 173 (τεῦχος 2ο). Πρβλ. Β. Δ. Ζώτου, Μολοσσοῦ, Ἠπειρωτικαὶ καὶ μακεδονικαὶ μελέται, τόμος Δ', τεῦχος Γ', Ἀθῆναι 1887, σελ. 245 - 246, Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου, Νέα Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1913, σελ. 38 - 39 καὶ Ἐλευθερίου δάκη, Ἑλλάς, τόμ. 3ος, Ἀθῆναι 1926, σελ. 642. Καὶ σήμερα ἀκόμα ὑπάρχουν ὑπολείμματα δρόμων, ποὺ δείχνουν φανερά ὅτι ἀπὸ τὸ Ξερολίβαδο περνοῦσαν πολλὰ καραβάνια «κυρατζήδων».

10. Βλ. Νικολάου Β. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικόν, ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος (1878 - 1908), Ἀθῆναι 1935, σελ. 197, 223 καὶ 514. Πρβλ. Κ. Ι. Μαζαράκη - Αἰνιᾶνος, Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν (ἀναμνήσεις), Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 90, Δημητρίου Ν. Κάκκαβου, Ἀπομνημονεύματα (Μακεδονικὸς ἀγὼν), Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 151 καὶ 167 καὶ κυρίως Βασίλειου Σταυροπούλου (Καπετὰν Κόρακα), Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν (ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1961, σελ. 33, 35 καὶ 45 - 47, βλ. δὲ καὶ «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Σφενδόνη, τόμ. 1954, σελ. 217 - 223, καὶ «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Ἀθηνῶν, τόμ. 1910, σελ. 212.

11. Βλ. Ἀνώνυμου (= Ν. Δασκαλόπουλου), Τὸ πανηγύρι τῆς Παναγιᾶς στὸ Σέλι Βερμίου, ἔφημ. «Βέροια», φύλλα τῆς 11.8 καὶ 18.8.1973.

12. Βλ. Παν. Λιούφη, ὅπου πρὸ πάνω. Μία πρώτη καταγραφὴ βιβλιογραφίας γιὰ τὸν Λιόλιο βλ. στὴ μελέτη τοῦ Ἀγγ. Παπακώστα, Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν Σουλωτῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Εἰκοσιένα καὶ συνοικισμῶν αὐτῶν, «Μνήμη Σουλίου», τόμ. 2ος, Ἀθῆναι 1973, σελ. 296 - 343, καὶ μάλιστα ὅσα γράφονται στὴ σελίδα 325, ἀριθμ. 107.

13. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Σχεδιάσμα περὶ τοῦ Γέρο - Καρατάσου καὶ τῆς οἰκογενείας του, «Μακεδονικά» 9 (1969) 295 - 315, σελ. 309 (σημ. 2).

14. Βλ. περ. «Παρνασσός», παλαιὰ σειρὰ, τόμ. 8 (1884), σελ. 191.

15. Βλ. Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμ. 5ος), ἐπιμέλεια Ἐμμ. Πρωτοψάλτου, τεῦχος 3ον, Ἀθῆναι 1968, σελ. 464 - 466 καὶ 476 - 477.

16. Βλ. ἱστορικὰ ἔγγραφα τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 τῶν Γενικῶν Ἀρχεῖων τοῦ

Κράτους εἰς περιλήψεις καὶ περικοπὰς, εἰσαγωγή - ἐπιμέλεια Κ. Ἀθ. Διαμάντη, τόμ. 1ος, Ἀθῆναι 1971, σελ. 133, ἀριθμ. 387/310, σελ. 136, ἀριθμ. 408/331 καὶ σελ. 141, ἀριθμ. 446/370.

17. Ν. Todorov - V. Trajkov, Bulgares participants dans les luttes pour la libération de la Grèce, 1821 - 1828, Σόφια 1971, σελ. 863, ἀριθμ. 633 καὶ 634.

18. Βλ. Νικ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς ἐπανάστασεως τῶν Ἑλλήνων, τόμ. 3ος, Ἀθῆναι 1942, σελ. 210 καὶ Ἀποστόλου Ν. Τζαφερόπουλου, Οἱ Καρατασαῖοι, Α'. Ὁ Γέρο Καρατάσος, Βέροια 1971, σελ. 157 κ. ὕστερα. Πρβλ. καὶ πῶς κάτω, τὴν 24η σημείωση.

19. Γεωργίου Γαζή, Λεξικὸν τῆς Ἐπανάστασεως καὶ ἄλλα ἔργα, ἱστορικαὶ σημειώσεις εἰς τὸ λεξικὸν Ν. Πατσέλη, ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια Λ. Βρανούση, Ἰωάννινα (= Ἀθῆναι) 1971, σελ. 87.

20. Βλ. Ἰωάννου Πετρώφ, Περίδοξος κλεφτουριά τῆς Μακεδονίας, βιογραφίαι 28 κλεφταρματολῶν τῆς, εἰσαγωγή - ἐπιμέλεια Γ. Χ. Χιονίδη, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 57 - 60. Τὸ ἴδιο κείμενο, μὲ ἐλάχιστες φραστικὰς διαφορὰς, εἶχε πρωτοδημοσιεύσει ὁ Πετρώφ στὸ περιοδικὸ τῶν Ἀθηνῶν «Ἰλισσός», ἔτος 1ο, περίοδος 2η, τεύχος 22 (1.2.1895), σελ. 2 - 4. Ὅταν ἐκδόθηκε τὸ πῶς πάνω βιβλίον τοῦ Πετρώφ ἔγραψε ὠραῖο (σχετικὸ μὲ τὸν Λιόλιο) σημείωμα στὴν ἐφημερίδα «Βέροια» (φύλλο τῆς 18.11.1972) ὁ δόκιμος λογοτέχνης τῆς πόλεως κ. Στέλιος Σβαρνόπουλος.

21. Βλ. Λέοντος Ι. Μελά, Ἡπειρωτικὲς μελέτες, Μία οἰκογένεια, μία ἱστορία, Ἀθῆναι 1967, σελ. 448.

22. Βλ. Λέοντος Ι. Μελά, Σελίδες τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1963, σελ. 205, ἀριθ. 1112 καὶ 1092.

23. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Οἱ εἰς τὰ μητρῶα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 ἀναγραφόμενοι Μακεδόνες, περ. «Μακεδονικά» 12 (1972) 34 - 64, σελ. 53. Ἐνῶ δὲν βρέθηκαν στοιχεῖα, στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν, γιὰ τὸν Λιόλιο Ξερολιθαδίτη, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν τέτοια στὰ μητρῶα τῶν μονίμων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, πὺ ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁθωνα. Στὰ 1922 - 1923 τὸ σχετικὸ βιβλίον διατηροῦταν στὸ ΙΙ τμήμα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ὅταν ἰδρύθηκε τὸ Ἀρχηγεῖο Στρατοῦ, τὰ μητρῶα μεταφέρθηκαν στὸ Ἐπιτελικὸ Γραφεῖο Ια/4ε. Τὶς πληροφορίες αὐτὲς μοῦ ἔδωσε ὁ φίλος ἱστορικὸς συγγραφέας τῆς Κοζάνης κ. Γεώργιος Θ. Λυριτζῆς (συνταγματάρχης ἐ.ἀ.), ὁ ὁποῖος προσθέτει ὅτι στὰ 1972 ξαναεπαλέβε τις ἐρευνὲς του στὴ νέα στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἀλλὰ δὲν βρῆκε τὸ παλιὸ βιβλίον τῶν μητρῶων ἀλλὰ νέον, ἀντίγραφον τοῦ, ὅπου οἱ μερίδες κλείνονταν μὲ τὴν παρατήρηση: «Ἀντίγραφον ἐκ τοῦ ἐφθαρμένου παλαιοῦ βιβλίου Μητρῶου». Ἡ ἀντίγραφη ὅμως ἔγινε ἐπιπόλαια. Ὁ κ. Λυριτζῆς θυμᾶται ὅτι στὸ παλιὸ μητρῶον εἶχε διαβάσει καὶ μερίδα μὲ τὸ ὀνοματεπώνυμον «Λιόλιος Συντ/ρχης», γι' αὐτὸ καὶ ζήτησε (νομότυπα) ἀντίγραφο τοῦ μητρῶου τοῦ Λιόλιου ἀλλὰ τὸ Ἀρχηγεῖο Στρατοῦ ἀπάντησε (2-8-1976) ὅτι δὲν βρῆκε μερίδα τοῦ. (Εὐχαριστῶ τὸν κ. Λυριτζῆ γιὰ τίς πλη-

ροφορίες και για τις φωτοτυπίες). Τὸ ἐπίθετο Λιόλιος εἶναι καὶ στὸν νομὸ Ἑμαθίας ἀρκετὰ διαδομένο καὶ προῆλθε ἀπὸ τὸ ἴδιο κύριο ὄνομα.

24. Βλ. Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ὅπου πρὸ πάντων, τεύχος Ι, Ἀθῆναι 1965, ἔγγραφα 131 (σελ. 193-196), τῆς 22.4. - 4.5.1822 καὶ 134, τῆς 27.4. - 9.5.1822, τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη πρὸς τὸν Γ. Πραϊδῆ, ὅπου τονίζεται ἡ σπουδαιότητα, ποὺ θὰ εἶχε ἡ ἐπέκταση τῆς ἐπαναστάσεως στὸ Ἑηρολείβαδο καὶ μετὰ τῶν Ἑηρολειβαδιτῶν. Πρὸς καὶ Ἰωάννου Οἰκονόμου, Λαρισαίου (1783-1842), Ἐπιστολαὶ διαφόρων, μεταγραφὴ, παρακολούθηση, προλεγόμενα Γιάν. Ἀ. Ἀντωνιάδη, φιλογολογικὴ παρουσίαση - μετὰ τὴν, πίνακες Μ. Μ. Παπαϊωάννου, Ἀθήνα 1964, ὅπου (σελ. 439-478, ἀριθμὸς 226) δημοσιεύεται ἐπιστολὴ (μελέτη) τοῦ 1824, σταλμένη ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα. (Πρὸς βλ. Λ. Ι. Βρανούση, Κώδιξ ἐπιστολῶν καὶ ἄλλων κειμένων τῶν ἐτῶν 1759-1824, περ. «Ἑπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχεῖου» 14 (1964) 265-311, σελ. 305, ἀριθμ. 302), στὴν ὁποία προσφωνεῖται ὁ Καρατάσιος (σελ. 467-468) καὶ ἀναφέρεται τὸ «Ἑηρολείβαδον τῆς Πιερίας» (sic), σὰν ὁρμητήριον καὶ ἔδρα τοῦ «καπετανάτου» του.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας